

Miten avataan valmiiksi avattu ovi

Tiedotustutkija on ainakin Suomessa kuka tahansa tieteenharjoittaja, joka innostuu tai edes suostuu tutkimaan viestintäilmiöitä, vaikkapa muiden tutkimusprojektien ohessa.

Esim. *Ilkka Heiskanen* on tiedotustutkija, on todella eikä tähän luonnehdintaan sisälly mitään kriittistä. Hupaisaa kyllä valtio-oppiin taas ei monikaan liene tullut 'ulkopuolelta'. Syynä saattaa olla se, että valtio-oppi on tai sen uskotaan olevan tiedotusoppia kehittyneempi tiede, eikä tähän arvioon sisälly mitään salaivaa.

• • •

Juha Kuisma, pohjakoulutukseltaan tietävästi filosofi, on Yleisradion suunnittelu- ja tutkimusosaston tilauksesta ja toimeksiannosta tehnyt ja julkaissut raportin *Maaseudun elämäntavan muutos ja sen suhde joukkoviestintään* (mainitun osaston sarja B 8/1989. Se on omiaan havainnollistamaan 'ulkopuolisten' mahdollisuuksia ja rajoituksia tiedotustutkimuksessa.

Ensimmäiseksi tulee mieleeni ruotsin kielen osuva sanonta joka omasta äidinkielestämme puuttuu: *slå upp en öppen dörr*, avata avoin ovi, ts. ovi joka on jo valmiiksi avattu.

Syystä tai toisesta Kuisma ei ole raporttinsa laajahkoon lähdeluetteloon kelpuuttanut juuri lainkaan 'varsinaista' tiedotusopillista kirjallisuutta, ei edes *Juhani Wiion* lisensiaatintyötä (1979), joka aiheeltaan oli lähellä Kuisman omaa tutkielmaa. Sen sijaan hän lienee miettinyt miten tiedotustutkimusta *pitäisi* tehdä ja keksinyt seuraavan ratkaisun: hänen esimerkkitapauksessaan on ensin kerrottava minkälainen todellisuudessa on maaseudun elämäntapa ja sen muutos ja sen jälkeen vertailtava näin konstruoitua kuvaa siihen kuvaan, jonka joukotiedotus välittää samasta ilmiökentästä.

Kiinnostavaa, tuoretta, jopa upeaa – ellei kukaan ammattimainen tiedotustutkija ennen Kuismaa olisi keksinyt samaa asiaa, ellei olisi olemassa esim. *Karl-Erik Rosengrenia* joka jo paljon ennen häntä olisi pitkälle systematisoinut kyseisten vertailuasetelmien vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia sekä aidon positivistin tapaan myös pohtinut niiden ongelmia ja virhelähteitä jne. jne.

• • •

Kuisma korostaa raportissaan pariin kertaan, miten kaikki inhimilliset todellisuuden kuvaukset ovat tulkintoja eivätkä mitään absoluuttista; totta tietysti vaikka ei enää uutta.

Kuitenkin kuvansa maaseudun elämäntavasta ja muutoksesta hän esittää absoluuttisena, varauksettomana, pohtimatta sen mahdollisia

heikkouksia. Kyseessä on tämän hetken ihmistieteiden paradigmaattisen valtavirran tyypillinen piirre: kyseenalaistat ensin totuuden käsitteen ja sen jälkeen tarjoat substanssiasioissa muka ehdotonta totuutta. Olen eri yhteyksissä reagoanut tähän niin monta kertaa, että alkaa jo kyllästyttää.

Puheena oleva Kuisman piirtämä kuva synnytti minussa kahdenlaisia miellelyhtymiä.

Toiset niistä koskevat paradigmojen taistelua, etenkin kun muistan Kuisman jossakin lehtiartikkelissaan purkaneen paanista vihaansa positivismiin käsitettä kohtaan. Minkälainen olikaan vuosikymmenien takainen esim. yhdysvaltalainen positivistinen tutkimus? Se operoi kvantifioinneilla ja usein sofistikoituilla tilastollisilla analyyseilla – niiden hedelmällisyyttä sopii tietenkin vahvasti epäillä – joilla se sai irti ns. tuloksensa ja siirtyi niiden tulkintaan. Monessa tapauksessa raportti päättyi nimenomaiseen *Discussion*-lukuun, jossa tutkija pohti kaikkien operaatioidensa perusteita ja etsi heikkouksia ja virhelähteitä. Hän jätti ovet avoimiksi myös muille tulkinnoille kuin omilleen.

Miten toinen asenne omaan työhönsä kuin Kuismalla!

Toiseksi muistelen Suomensjärven Hintsalaa, agraarista kylää jossa synnyin ja jossa varsinainen kotini oli 16-vuotiaaksi, jolloin vanhempani muuttivat yhtä agraariseen Perniön Pohjankylään. Vanhempani eivät tosin olleet maanviljelijöitä, millä varauksella saattaa olla suorastaan tieto-opillista relevanssia. Syntymävuoteni lienee myös paljon varhaisempi kuin Kuisman.

Oman taustani pohjalta en Kuisman kuvauksesta hyvin tunnista suomalaista maaseutua. En kykene ihannoimaan sitä, en pysty häivyttämään pois sellaisia piirteitä joita Kuisma ei mainitse: esimerkiksi heikko erilaisuuden sieto, arvomaailman suppeus, ennakkoluuloisuus. Mutta tämä on tietenkin vain oma *tulkintani*.

Tällä kritiikillä en suinkaan tarkoita että Kuisman aikaan saama kuva maaseudun elämäntavasta ja sen muutoksesta olisi arvoton. Ei toki, olen raportin laitoihin näiltä osin piirrelyt yhtä paljon huuto- kuin kysymysmerkkejä. *Karl Marxin* esittämä talonpojan ja talonpoikaisuuden murskakritiikki saattaa todella ansaita kovaa 778arvostelua, talonpoikaisuuden liukuvarajaisuus etenkin tätä nykyä ehkä on hyvin perusteltu tulkinta jne. Oivaltavana pidän myös seuraavaa ajatusrakennelmaa:

”Itse asiassa suomalainen kulttuuri on edelleenkin talonpoikaisempaa kuin aina ymmärrämmekään. Tämä näkyy siinä arvostuksessa, mikä omalla talolla on, puutarhapuuhaailussa, metsästys- ja kalastusharrastuksissa, hartiapankkirakentamisen yleisyydessä, keittiön käytössä seurustelutilana, saunassa, koululaisten pitkässä kesälomas-
sa, kesämökki-instituutiossa, joulukinkussa, maakuntatraditioissa yn-

nä vaikeammin määriteltävien arvostusten alalla.”

• • •

Minkälainen sitten on Kuisman tulkinnan mukaan joukkotiedotuksen konstruoima kuva maaseudun elämäntavasta ja sen muutoksesta?

Kuva jää perin ohueksi. Se ei perustu mihinkään järjestelmälliseen aineistoon, mutta ei myöskään teoriaa kuvittaviin esimerkkitapauksiin jotka olisi dokumentoitu. Tietenkään minulla ei ole aihetta epäillä, että Kuisma ei seuraisi tiedotusvälineitä, mutta raportissaan hän ei mitenkään osoita niin tekevänsä.

Sitä vastoin Kuismalla on hyvä ote journalistisen kulttuurin käsitteeseen – ehkä aavistamatta miten paljon sitä on tiedotusopissa tutkittu. Hän kirjoittaa mm. yleisradiotoiminnan urbaanisuudesta ja klikkiytyneisyydestä, tosin juuri näitä sanoja käyttämättä. Tässä näyte:

”Kyseessä on arkielämän yhteisö, jossa pätee määrätty kuppilan sosiologia. Toisin sanoen: tämä keskenään työskentelevien, seurustelevien, juhlivien ihmisten populaatio kehittää väistämättä jonkun sosiaalisesti vahvistetun normiston koskien sitä, mitä asioista pitää ajatella ja mitä ohjelmissa pitää olla. Yhteisöstä itsestään tulee todellisuutta määrittelevä auditorio. - - - sosiaalisesti vahvistetuksi tulevaan todellisuuskuvaan ei fokusoidukaan koko yhteiskunta, vaan osa siitä. Yleisradion kohdalla vakavin ongelma on siinä, että toimittajakunnassa suuret ikäluokat ovat yliedustettuja. Maaseudun kannalta ongelmana on se, että maalla asuvat tai maanviljelijät eivät kuulu työyhteisöön. Näin maalaiselämän koettu maailma jää yleisradion sisäisen sosiaalisen totuuden ulkopuolelle. Sitä vastoin kaupunkilaisuus, keskiluokka ja työväenluokka ovat niin sanoakseni rakenteellisesti yliedustettuja.”

Kuismalla ei ole paljon ideoita maaseudun elämäntavan ja sen muutoksen ”paremmin ymmärtämiseksi” – sanonta hänen 10. luvunsa otsikosta – radio- ja tv-ohjelmissa. Jotakin kuitenkin on, jotakin kiinnostavaa.

YLEn aluetoiminnalle hän suosittelee panostamista dokumentteihin, ei vain studiossa tehtyihin asiaohjelmiin, uutisiin eikä musiikkiviihteeseen:

”Tarkoiton, että dokumentit sisältävät arvioita elämästä, hahmotuksia yhden ihmisen, yrityksen, koulun, kylän, korttelin, saaren todellisuudesta. Dokumentin voima on sen näennäisessä epäajanmukaisuudessa; sen kyvyssä tallettaa tilanne, jota kukaan ei lavasta; sen tarinamaisessa rakenteessa; paluussa alkuperäiseen kommunikaatioon; irtautumisessa vallan puhetoista. Eläkkeelle jäänyt kunnanjohtaja on autenttisempi kuin kuntasuunnitelma, syöpäsairas autenttisempi kuin uutinen sairaalamäärärahoista, verkon kokeminen autenttisempaa kuin tutkimus kalastuksesta, viljan kasvun seuraaminen autenttisempaa kuin maataloustilasto, tanssihääät autenttisemmat

kuin Dallas.”

Tämä herättää minussa kahdenlaisia kommentteja.

Mitähän on autenttisuus, jota Kuisma ei lainkaan määrittele niin kuin ei nykytapaan käsitteitään muutenkaan? Itse olen vuosia sitten ottanut sen kannan, että joukkotiedotuksessa on ainakin joissakin tapauksissa ja suurin ponnistuksin mahdollista saavuttaa suhteellinen objektiivisuus hyvin perusteltujen tulkintojen muodossa, mutta niin identtisyys kuin autenttisuus ovat hybridisyydessään mahdottomia tavoitteita. Kuisma varmaan ymmärtää nämä käsitteet toisin kuin minä, ja tässä saattaisi olla keskustelun paikka.

Mutta mikä takaa että eläkkeellä olevasta kunnanjohtajasta tehty radio- tai tv-dokumentti olisi ”autenttinen” missään tunnetussa mielessä, että se olisi lavastamaton, että voitaisiin estää sen päähenkilöä puhumasta vallan kieltä? Mitään takeita noin vaikeista asioista ei koskaan saada. Sen sijaan journalistisin ponnistuksin voidaan toki yrittää minimoida mainitut riskit, ei sen enempää.

Kuisman tapa jäsentää todellisuutta ei kestä kriittistä tarkastelua. Jospa asian oivaltamista auttaisi se, että kutsuisimme eläkkeelle jäänyttä kunnanjohtajaa, syöpäsairasta, verkon kokemista jne. *ensimmäisen* ja kuntasuunnitelmaa, sairaalamäärärahoja, kalastusaiheisia tutkimuksia jne. *toisen kertaluvun* ilmiöiksi. Molemmat ilmiöryhmät ovat niin tosia kuin tosi voi olla, mutta yksilölle hänen suhteessaan todellisuuteen tärkeitä eri tavalla.

Siispä: vaikka lukisit sata tutkimusta kalastuksesta, se ei vastaa sitä mitä omakohtainen verkon kokeminen sinulle antaa. Tämä kuitenkin pätee myös kääntäen: vaikka kokisit verkkoja joka päivä vuosien ajan, et saa aavistusta kalastuksen kaikista sellaisista puolista joista jokin oivaltava tutkimus pystyy sinulle kertomaan.

Jos Kuisma tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että nykyinen joukkotiedotus liikakorostaa maaseudusta kertoessaan toisen kertaluvun ja lyö laimin ensimmäisen kertaluvun ilmiöitä, hän kyllä minusta on oikealla asialla. Mutta tämäkin on vain oma tulkintani.

• • •

Kuisman raportti antaa virikkeitä keskustelulle siitä, minkälaisia eväitä tiedotusopin puolelle piipahtava ’ulkopuolinen’ tarvitsee mukaansa.

Eikö hän voisi hiukan perehtyä siihen mitä tiedotusopissa on samoista asioista kirjoitettu? Vai veisikö se häneltä tieteellisen neitsyyden? Riistäisi hänen ideoiltaan tuoreuden?

Yksi sinulta puuttuu ja sen mukana kaikki: halu vapautua *Besserwisser*-asenteestasi.

Perti Hemánus